תִּשָּׁבַע בַּסּוֹף – כשישמעו שמת בעלה ותבוא לגבות את כתובתה, תשבע שלא עכבה בידה רכוש של בעלה, וְלֹא תִּשָּׁבַע בַּתְּחִלָּה – בשעת גביית המזונות. נָחְלְקוּ עָלָיו [–על חנן] בְּנֵי כֹהֲנִים גְּדוֹלִים, וְאָמְרוּ, תִּשָּׁבַע בשני הזמנים, בַּתְּחִלָּה – בשעת גביית מזונות, וְתִשָּׁבַע גם בַּסּוֹף, כשתבוא לגבות את הכתובה. אָמַר רַבִּי יוֹסָא בֶּן חֲנִינָא של בני כהנים גדולים. המשנה מביאה תנא המכריע כדעת חנן: אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, יָפָה אָמַר חָנָן שלֹא תִּשָּׁבַע אֶלָּא בַּסּוֹף בשעה שתבוא לגבות כתובתה.

* * *

גמרא

הגמרא מקשה על מה ששנינו במשנתינו שהיו שני דייני גזירות בירושלים: וּרְמִינְהִי – וקשה שהרי בברייתא שנינו, שְׁלֹשָׁה דַּיְינֵי גְּזֵירוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, והם אַדְמוֹן בֶּן גַּדַּאי, וְחָנָן הַמִּצְרִי, וְחָנָן בֶּן אַבְשָׁלוֹם. הגמרא מבררת את הסתירה בין מה ששנינו בברייתא למה ששנינו במשנה: קַשְׁיָא תִּלְתָּא אַתְּרֵין שבברייתא מבואר שהיו שלשה דיינים ואילו במשנה נאמר שהיו רק שני דיינים, וכן קַשְׁיָא גְּזֵירוֹת אַגְּזֵילוֹת, שהברייתא מכנה אותם 'דייני גזילות', ואילו במשנה הם מכונים 'דייני גזירות'.

הגמרא מתרצת את הקושיא הראשונה: בְּשְׁלָמָא תִּלְתָּא אַתְּרֵין לֹא קַשְׁיָא – מובן מדוע אין סתירה בין מה ששנינו בברייתא שהיו שלשה לבין מה ששנינו במשנה שהיו שנים, שכן אפשר לתרץ, שאכן היו שלשה דיינים בירושלים כנאמר בברייתא, והטעם שבמשנתינו הוזכרו רק שני דיינים הוא משום דְּחָשִׁיב לֵיהּ קָתָנֵי – שהתנא של המשנה הזכיר רק את הדיינים החשובים, והם אדמון וחנן בן אבישלום, ואילו דיינים דְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ כלומר, את חנן המצרי, שלא היה חשוב כמותם, לֹא קָתָנֵי, ואילו התנא של הברייתא מנה אף דיינים פחות חשובים, ולכך מנה גם את חנן המצרי, אף שאינו חשוב כמותם. זהו אמנם תירוץ על הקושיא הראשונה, אֶלָּא גְּזֵירוֹת אַגְּזֵילוֹת קַשְׁיָא – הסתירה בין 'גזילות' ל'גזירות' עדיין קשה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דיינים אלו מכונים גם 'דייני גזירות' וגם 'דייני גזילות' משום שֶׁהָיוּ גּוֹזְרִין גְּזֵירוֹת – קונסים קנסות עַל גְּזֵילוֹת. הגמרא מביאה דוגמא לקנס שקנסו דייני הגזירות: כְּדְתַנְיָא בברייתא, בהמה שנכנסה לרשות הניזק וְקִיטְּמָהּ – וחתכה נְטִיעָה של אילן, כמה על בעל הבהמה לשלם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, גּוֹזְרֵי גְּזֵירוֹת – קונסי קנסות שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם אוֹמְרִים, אם היתה זו נְטִיעָה בַּת שָׁנָתָהּ, צריך לשלם לו שְׁתֵּי דינרי כֶּסֶף, ואם היתה נטיעה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים, צריך לשלם לו אַרְבַּע דינרי כֶּסֶף, וזהו קנס, שכן אינו משלם לפי השווי האמיתי של הנטיעה.

הגמרא מוסיפה להקשות מברייתא אחרת: וּרְמִינְהִי, שְׁלֹשָׁה דַּיְינֵי גְּזֵירוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, והם אַדְמוֹן וְחָנָן וְנַחוּם. וקשה מדוע המשנה אינה מזכירה את נחום. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, מַאן תָּנָא – מיהו התנא של ברייתא זו, שהזכירה את נַחוּם בין דייני הגזירות, רַבִּי נָתָן הִיא. דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, אַף נַחוּם הַמָּדִי מִגּוֹזְרֵי גְּזֵירוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם הָיָה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים אלא לדעתם רק שני דייני גזירות היו. ונמצא שהברייתא שהזכירה את נחום שנויה כדעת רבי נתן ואילו משנתינו שלא הזכירה, סוברת כדעת חכמים.

הגמרא מקשה על הברייתות שלא הזכירו אלא שלשה דיינים: וְתוּ לֵיכָּא – וכי לא היו עוד דיינים בירושלים, וְהָאָמַר רַבִּי פִּנְחָס אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְאַרְבָּעָה כָּתֵּי דִינִין של עשרים ושלשה דיינים הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּנֶגֶד – וכמספר זה היו שם כָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת לתפילה, וּכְנֶגֶד – וכמספר זה היו שם כָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת למשנה ותלמוד, וּכְנֶגֶד – וכמספר זה היו שם כָּתֵּי סוֹפְרִים ללמד תינוקות.

מתרצת הגמרא: אכן דַּיְינִין טוֹבָא [–הרבה] הֲווּ בירושלים, וְכִי קָאָמְרִינַן – וכאשר אמרנו שהיו רק שלשה, אַגְּוִירֵי גְּזֵירוֹת קָאָמְרִינַן – אמרנו זאת דווקא על גוזרי הגזירות.

* * *

הגמרא מבארת מהיכן התפרנסו גוזרי הגזירות: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי, גּוֹזְרֵי גְּזֵירוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, הָיוּ נוֹטְלִין שְׂכָרָן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע מָנֶה בכל שנה מֵהְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, ואם לֹא רָצוּ, אזי מוֹסִיפִין לָהֶם.

הגמרא הבינה שכוונת רב יהודה שאם לא רצו הדיינים לדון בשכר זה, מוסיפים להם על שכרם בשביל שידונו, ולכך שואלת הגמרא: לֹא רָצוּ, אֲטוּ בְּרִשְׁעֵי עָסְקִינַן – האם אנו עוסקים ברשעים הרוצים ליטול שכר יותר מכדי מחייתם. הגמרא מפרשת את דברי רב יהודה: אֶלָּא זו היתה כוונת רב יהודה, לֹא פָּקְחוּ – אם הסכום שקצבו להם חכמים, אינו מספיק למחייתם, אזי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ ליטול יותר, בית דין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן עד כדי צורכם.

הגמרא מוסיפה לדון בשכר הדיינים: הדיין ששמו קָרְנָא, הָיָה שָׂכִיר אִיסְתִּירָא – היה נוטל סלע מַזַּאי, וְאִיסְתִּירָא – וסלע מַחֲצִית, וְדַאִין לְהוּ דִּינָא – ולאחר מכן דן להם את הדין. מקשה הגמרא: וְהֵיכִי עָבִיד הָכִי – כיצד עשה כן, וְהָכְתִיב (שמות כג ח) 'וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח, שאסור לקחת כסף מבעלי הדין. מנסה הגמרא לתרץ, וְכִי תֵּימָא, הָנֵי מִילֵּי – האיסור לקחת כסף מבעלי הדין הוא רק הֵיכָא דְּלֹא שָׁכִיר מְתַרְוַיְיהוּ – באופן שאינו לוקח משניהם בשוה, אלא רק מאחד מבעלי הדין, ואז קיים החשש דִּלְמָא אָתֵי לְאַצְלוֹיֵי דִּינָא – שמא יבוא להטות את הדין, ולזכות את מי שקיבל ממנו את השוחד, אבל קָרְנָא, כֵּיוָן דְּשָׁכִיר מְתַרְוַיְיהוּ – שלקח משניהם בשוה, לֹא אָתֵי לְאַצְלוֹיֵי דִּינָא – לא יבוא להטות את הדין, ואין בזה משום איסור שוחד. הגמרא דוחה שאין לומר כן: וְכִי באופן שלֹא אָתֵי לְאַצְלוֹיֵי דִּינָא, מִי שָׁרֵי – וכי באופן שאין הכוונה להטות את הדין מותר ליטול שכר מבעלי הדין, וְהָתַנְיָא בברייתא, נאמר בפסוק (שמות כג ח) 'וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה פסוק זה בא ללמדנו, אִם לְלַמֵּד, שֶׁלֹּא לקבל שוחד על מנת לְזַכּוֹת אֶת הַחַיָּיב, וְשֶׁלֹּא לקבל שוחד על מנת לְחַייֵב אֶת הַזַּכַּאי, הרי לא יתכן שזו כוונת הפסוק, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר 'לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט', ואם מזכה את החייב או מחייב את הזכאי, הרי הוא מטה את המשפט האמיתי, ואם כן דבר זה אסור אף ללא לקיחת שוחד. אֶלָּא על כרחך בא הפסוק לומר, שאֲפִילּוּ נוטל שוחד כדי לְזַכּוֹת אֶת הַזַּכַּאי וּלְחַייֵב אֶת הַחַיָּיב, אֲמָרָה תּוֹרָה 'וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח'. נמצא, שהתורה אסרה לקחת שוחד אפילו לוקח משני בעלי הדין. ואם כן קשה, כיצד לקח קרנא כסף מבעלי הדין. מתרצת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי – האיסור ליטול ממון מבעלי הדין גם בשביל לדון דין אמת, נאמר רק הֵיכָא דְּשָׁכִיל – באופן שנוטלו בְּתוֹרַת שׁוֹחַד, ואילו קָרְנָא בְּתוֹרַת אַגְרָא הָוֵה שָׁכִיל – נטלו בתורת שכר טירחה.

הגמרא דוחה תירוץ זה: וּבְתוֹרַת אַגְרָא מִי שָׁרֵי – וכי בתורת שכר טירחה מותר לדיין ליטול שכר, וְהָתַנְיָא (כט.) הַנּוֹטֵל שָׂכָר על מנת לָדוּן, דִּינָיו בְּטֵלִין, וחוזרת השאלה כיצד נטל קרנא שכר בשביל לדון. מתרצת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי – דברי המשנה שהנוטל שכר לדון דיניו בטלים, נאמרו רק לגבי אַגַּר דִּינָא – שכר עבור הוראת הדין, אבל קָרְנָא אַגַּר בְּטֵילָא הָוֵה שָׁכִיל – היה נוטל שכר בטלה, שכן היה בטל ממלאכתו בזמן הדין.

הגמרא מקשה אף על תירוץ זה: וַאֲגַר בְּטֵילָא מִי שָׁרֵי – וכי שכר בטלה מותר לדיין ליטול, וְהָתַנְיָא בברייתא, מְכוֹעָר הַדַּיָּין שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר על מנת לָדוּן, אֶלָּא שֶׁמכל מקום דִּינוֹ דִּין. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן דיברה הברייתא. אֵילֵימָא אַגַּר דִּינָא – אם תאמר שמדובר בשכר עבור הדין, כיצד אמרה הברייתא שדִּינוֹ דִּין, וְהָתַנְיָא, דיין הַנּוֹטֵל שָׂכָר על מנת לָדוּן, דִּינָיו בְּטֵילִין. אלא בהכרח שאין מדובר בברייתא בדיין הנוטל שכר על מנת לדון, אֶלָּא בַּאֲגַר בְּטֵילָא – שכר בטלה, וְאף על פי כן קָתָנֵי בברייתא שמְכוֹעָר הַדַּיָּין הנוטל שכר לדון, ואם כן, כיצד נטל קרנא שכר בטלה. מתרצת הגמרא: הָנֵי מִילֵּי שאין ראוי לדיין ליטול שכר

המשך בעמוד רב

בטלה נאמר רק לגבי **בְּטֵילָא דְּלָא מוֹכְחָא** – שכר בטלה שאינה מוכחת, כלומר, שאין הדבר ברור שמחמת הדין התבטל ממלאכה אחרת, אולם **קָרְנָא, בְּטֵילָא דְּמוֹכְחָא** הָוָה שָׁקִיל – היה נוטל שכר עבור בטלה ברורה, שכן מלאכתו היתה **דַּהֲוָה הָהֵי בְּאַמְבָּרָא** שהיה מריח את חחביות באוצרות היין, ואומר איזה יין עומד להחמיץ, כדי שימכרוהו מיד, **וְיָהֲבֵי לֵיהּ זוּזֵי** – והיו משלמים לו זוזי, ושכר זה היה מצוי לו בכל יום, ובאופן ברור כזה מותר לו ליטול שכר בטלה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף של דיין שנטל שכר בטלה: **כִּי הָא דְּרַב הוּנָא, כִּי הֲוָה אָתֵי דִּינָא לְקַמֵּיהּ** – כאשר היה בא דין לפניו, **אֲמַר לְהוּ** – היה אומר לבעלי הדין, **חָבוּ לִי גַּבְרָא דְּהָלֵי לִי בַּהֲרֵיקָאי** – הביאו לי אדם שישאב מים להשקיית השדות במקומי, **וְאֵידוּן לְכוּ דִּינָא** – ואדון לכם את הדין.

הגמרא מביאה מימרא בעניין ההפסד שבנטילת שוחד: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה חֲמוּרוֹת** [–עיוורות] **עֵינֵיהֶן שֶׁל מְקַבְּלֵי שֹׁחַד,** שאינם רואים מה שמפסידים, שהרי כאשר **אָדָם חָשׁ בְּעֵינָיו נוֹתֵן מָמוֹן לְרוֹפְאָא** שירפאהו, אף על פי **שֶׁכָּפַק מִתַּרְפָּא כָּפַק אֵינוֹ מִתַּרְפָּא,** וְאילו הֵן – מקבלי שוחד, נוֹטְלִין שוחד זה של **שָׁוֶה פְּרוּטָה, וּמְסַמִּין** [–ומעוורים] את **עֵינֵיהֶן,** שכן בשביל השוחד שנטלו, גורמים לעצמם שעינידם יסתמאו, **שֶׁנֶּאֱמַר, 'כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים,** ודורש רבי אבהו את הפסוק כפשוטו, שהנוטל שוחד עיניו מסתמאות.

הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן,** נאמר (דברים טז יט) **'כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים',** מכך שהשוחד מעוור עיני החכמים, יש ללמוד **קַל וָחוֹמֶר לַטַּפְּשִׁין,** שיעוור השוחד את עיניהם. עוד נאמר על השוחד, **'וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים',** ואם את דברי הצדיקים יסלף השוחד, אזי **קַל וָחוֹמֶר לָרְשָׁעִים,** שיסלף השוחד את דבריהם.

שואלת הגמרא על הברייתא, שמשמע ממנה שהיא מדברת על דיינים טפשים ורשעים: **מִידֵּי טִפְּשִׁים וּרְשָׁעִים בְּנֵי דִּינָא נִינְהוּ** – וכי ממנים טפשים ורשעים לדיינים. משיבה הגמרא: **אֶלָּא, הָכִי קָאָמַר** – זו כוונת הברייתא, **'כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים', אֲפִילּוּ** דיין שהוא **חָכָם גָּדוֹל,** וְהוא **לוֹקֵחַ שׁוֹחַד, אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּלֹא סַמְיוּת הַלֵּב,** ולכן אף שכשמינוהו היה חכם אבל לאחר שקיבל שוחד נעשה טפש, ואז קל וחומר שהשוחד יעוור את עיניו ולא ידון כראוי. **'וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים',**

אֶפִילּוּ דיין שהוא צַדִּיק גָּמוּר, וְלוֹקֵחַ שׁוֹחַד, אֵינוֹ נִפְטָר מִן הָעוֹלָם בְּלֹא טֵירוּף הַדַּעַת, וזוהי כוונת הברייתא, שלאחר שנטל שוחד פעם ראשונה וישב לדון, דעתו נטרפת, וקל וחומר שתוסיף ותיטרף דעתו כשיטול שוחד פעם נוספת.

הגמרא מביאה דרשה בענין דומה: כִּי אָתָא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר, דָּרַשׁ רַב נַחְמָן בַּר כֹּהֵן, מַאי דִּכְתִיב – מהו פירוש הכתוב (משלי כט ד) 'מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ וְאִישׁ תְּרוּמוֹת יַהֲרְסֶנָּה'. אִם דּוֹמֶה הַדַּיָּן לְמֶלֶךְ, שֶׁהוא עשיר וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְכְלוּם מאחרים, ולכן אינו צריך להחניף להם, אזי יַעֲמִיד את הָאָרֶץ בכך שידון דין אמת. וְאִם דּוֹמֶה הדיין לְכֹהֵן, שֶׁמְּחַזֵּר עַל הַגַּרְנוֹת כדי לקבל תרומות ומעשרות, כלומר שהוא עני הנצרך לאחרים שיפרנסוהו, אזי יַהֲרְסֶנָּה, כיון שיצטרך להחניף לאחרים, לא ידון דין אמת.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא, הַאי דַּיָּינָא דְּשָׁאֵיל שְׁאֵילְתָּא – דיין הרגיל לשאול מבני עירו בהמות ובכלים, פָּסוּל לְמֵידַן דִּינָא – פסול לדון דין, וְלֹא אֲמָרַן שפסול לדון, אֶלָּא באופן דְּלֵית לֵיהּ לְאוֹשׁוּלֵי – שאין לו לדיין עצמו כלים להשאיל, אֲבָל במקרה שֵׁאִית לֵיהּ לְאוֹשׁוּלֵי, לֵית לָן בָּהּ – אין בזה שום חשש, משום שאז אינו מחניף לבעל הדין, כיון שהוא סובר שכשם שאני צריך לו, כך הוא צריך לי. מקשה הגמרא: אֵינִי – וכי כך הוא הדין, שדיין השואל מבני עירו, ואינו יכול להשאילם, פסול לדון. וְהָא – והרי רָבָא שָׁאֵיל מְדֵּבֵי בַּר מָרְיוֹן – היה שואל חפצים מביתו של בר מריון, אַף עַל גַּב דְּלֹא שַׁיְּילֵי מִינֵּיהּ – אף שלא היו שואלים ממנו, ומכל מקום היה דן את בני עירו. מתרצת הגמרא: הָתָם – שם, ששאל רבא כלים לא היה זה מחמת שהיה זקוק לאותם כלים, אלא לְאַחְשׁוּבֵינְהוּ הוּא דְּבָעֵי, כלומר, שרצה להחשיבם שיאמרו אנשי העיר, שאנשים אלו כל כך חשובים, עד שאדם גדול כרבא שואל מהם, וכיון שלא הוצרך להם הותר לו לדונם.

בברייתא לעיל שנינו שגם על מנת לזכות את הזכאי אסור ליטול שוחד, הגמרא מבארת את הטעם לכך: אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דִּשְׁוֹחֲדָא – שאסרה התורה ליטול שוחד אפילו על מנת לדון כראוי. מבאר רבא, שהטעם הוא שִׁכְיוֹן דְּקַבִּיל לֵיהּ שׁוֹחֲדָא מִינַּיהּ – שמשקיבל הדיין שוחד מהבעל דין, אִיקַּרְבָא לֵיהּ דַּעְתֵּיהּ לְגַבֵּיהּ – נתקרבה דעתו אליו, וְהָוֵי כְּגוּפֵיהּ – ונעשה הדיין כגופו, וְהרי אֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ, כלומר, אפילו אם יראה לדון דין אמת, אין דעתו של הדיין מתקרבת לצד החובה, לחייב את עצמו. לפי זה מבארת הגמרא: מַאי – מה פירוש המילה 'שׁוֹחַד', שֶׁהוּא חַד, כלומר שעל ידו הנותן והמקבל נעשים לב אחד.

הגמרא מבארת עוד מקרים, בהם פסול הדיין לדון: אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא לִידוֹן אִינִישׁ דִּינָא – לא ידון אדם דין לְמַאן דְּרָחִים לֵיהּ – למי שהוא אוהבו וְלֹא לְמַאן דְּסָנֵי לֵיהּ – ולא למי שהוא שונאו, משום דְּרָחִים לֵיהּ – שלאוהבו, לֹא חָזֵי לֵיהּ – אינו רואה לו חוֹבָה, ולְדְסָנֵי לֵיהּ – ולמי שהוא שונאו, לֹא חָזֵי לֵיהּ זְכוּתָא – אינו רואה לו צד זכות, ונמצא שאין הדין אמת.

אָמַר אַבָּיֵי, הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן – תלמיד חכם, דְּמַרְחֲמִין לֵיהּ בְּנֵי מָתָא – שאוהבים אותו בני העיר, לְאוּ מִשּׁוּם דְּמָעֲלֵי טְפֵי – אין זה משום שהוא מעולה יותר, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֹא מוֹכַח לְהוּ בְּמִילֵּי דְּשַׁמַּיָּא – שאינו מוכיחם בענינים שבין אדם למקום. אָמַר רָבָא, מֵרֵישׁ – מתחילה, קודם שהייתי דיין, הָוֶה אָמִינָא – הייתי סבור, שַׁהֲנֵי בְּנֵי מְחוֹזָא, כּוּלְּהוּ רָחֲמוּ לִי – שאותם בני מחוזא, כולם הם אוהבי. כֵּיוָן דַּהֲוַאי דַּיָּינָא – כשנתמניתי לדיין שם, אָמִינָא – אמרתי שמיניהו סָנוּ לִי – יש מהם ששונאים אותי, אותם שחייבתי בדין, וּמִינַּיְיהוּ רָחֲמוּ לִי – ויש מהם שאוהבים אותי, אותם שזיכיתי בדין. כֵּיוָן דַּהֲוַאי – כיון שראיתי, דְּמַאן דְּמִיחַיֵּיב לֵיהּ הָאִידָּנָא, קָא זָכֵי לְמָחָר – שאת מי שאני מחייב היום, אני מזכה למחר, בדין אחר אָמִינָא – אמרתי, אִם מְרָחֲמ, כּוּלְּהוּ רָחֲמוּ לִי, אִי מָסְנוּ, כּוּלְּהוּ סָנוּ לִי – אם מי שזוכה בדין אוהב אותי, הרי שגם המתחייב בדין אוהב אותי, משום שבדין אחר הוא יוצא זכאי. ואם המתחייב בדין שונא אותי, הרי שגם הזוכה בדין שונא אותי, שכן בדין אחר הוא יוצא חייב, ולכן או שכולם אוהבי, או שכולם שונאי.

* * *

הגמרא עוברת לדון ב'שוחד' בדברים שאינם ממון: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר (שמות כג ח) 'וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח, אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר שאסור לדיין לקחת שׁוֹחַד מָמוֹן מבעלי הדין, כמבואר בהמשך הגמרא, אֶלָּא אֲפִילּוּ שׁוֹחַד דְּבָרִים שאינם ממון, נָמֵי – גם כן אָסוּר. ומוכח כן מִדְּלֹא כְּתִיב בפסוק 'בָּצַע לֹא תִקָּח'.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי דְּבָרִים שאותו אסרה הברייתא לקחת. מבארת הגמרא: כִּי הָא דִּשְׁמוּאֵל – כמו מקרה זה של שמואל, הָוָה עָבֵר בְּמַבְּרָא – שהיה עובר בגשר שעל הנהר. אָתָא הַהוּא גַּבְרָא, וְהֵיכִּיב לֵיהּ יְרֵיהּ – הושיט את ידו לשמואל, כדי לסומכו. אָמַר לֵיהּ שמואל לאותו אדם, מַאי עֲבִידְתֵּיךְ – מה מעשיך כאן. אָמַר לֵיהּ אותו אדם לשמואל, דִּינָא אִית לִי – דין יש לי, ובאתי אליך כדי שתדונני. אָמַר לֵיהּ שמואל לאותו אדם, פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא – פסול אני לך לדון מחמת שנהניתי ממך, והנאה זו שקיבלתי ממך נחשבת כשוחד דברים.

הגמרא מביאה עוד דוגמאות לשוחד באופנים שונים: פעם אחת, בשעה שאֲמַיְּמַר הָוָה יָתִיב וְקָא דָּאֵין דִּינָא – יושב ודן דין, פָּרַח נַדְפָּא אַרֵישֵׁיהּ – עפה נוצה ונחה על ראשו. אָתָא הַהוּא גַּבְרָא, שַׁקְלֵיהּ – נטל משם את הנוצה. אָמַר לֵיהּ אמימר לאותו אדם, מַאי עֲבִידְתֵּיךְ – מה מעשיך כאן. אָמַר לֵיהּ אותו אדם לאמימר, דִּינָא אִית לִי – דין יש לי ובאתי אליך כדי שתדוננני. אָמַר לֵיהּ אמימר לאותו אדם, פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא – פסול אני לך לדון מחמת שנהניתי ממך, והנאה זו שקיבלתי ממך נחשבת כשוחד דברים.

מַר עוּקְבָא, הָוָה שָׁדֵי רוֹקָא קַמֵּיהּ – היה מונח רוק לפניו על הרצפה. אָתָא הַהוּא גַּבְרָא כַּסֵּיהּ – בא אדם וכיסהו, כדי שלא ימאס בו מר עוקבא. אָמַר לֵיהּ מר עוקבא לאותו אדם, מַאי עֲבִידְתֵּיךְ, אָמַר לֵיהּ אותו אדם למר עוקבא, דִּינָא אִית לִי, אָמַר לֵיהּ מר עוקבא, פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, הָוָה רָגִיל אַרִיסֵיהּ, דַּהֲוָה מַיְיתֵי לֵיהּ כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא כַּנְתָא דְּפֵירֵי – היה רגיל האריס שעבד בפרדסו, להביא לו בכל ערב שבת סל פירות מן הפרדס. יוֹמָא חַד הקדים האריס וְאַיְיתֵי לֵיהּ בְּחַמְשָׁא בְּשַׁבְּתָא – והביא לו את הסל ביום חמישי. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל לאריס, מַאי שְׁנָא הָאידָּנָא – מדוע שינית בשבוע זה, והקדמת להביא לי את הפירות כבר ביום חמישי. אָמַר לֵיהּ האריס, דִּינָא אִית לִי – דין יש לי, ובאתי אליך כדי שתדוננני, וַאֲמִינָא – ואמרתי, אַגַּב אוֹרְחֵי אַיְיתֵי לֵיהּ לְמַר – אגב שאני צריך לבוא אליך לדון, אביא לך היום את הפירות. לֹא קַבֵּיל רבי ישמעאל ברבי יוסי מִינֵּיהּ את הפירות, אף על פי שהיו שלו, וְאָמַר לֵיהּ לאריס, פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא – פסול אני לך לדון. אוֹתֵיב זוּזָא דְּרַבָּנָן – הושיב רבי ישמעאל זוג תלמידי חכמים לדון את האריס, וְקַדְּיֵינִין לֵיהּ – והיו דנים אותו. בַּהֲדֵי דְּקָאָזֵיל וְאָתֵי – וכשהיה רבי ישמעאל הולך ובא, אָמַר בלבו, אִי בָּעֵי האריס, טָעֵין חָבֵי – יכל לטעון כך, וְאִי בָּעֵי האריס, טָעֵין חָבֵי – יכל לטעון כך, כלומר הלואי שיטען כך וכך ויזכה בדין. כשראה רבי ישמעאל ברבי יוסי שעד כדי כך נוטה דעתו לטובת האריס, אָמַר, תִּיפַּח נַפְשָׁם שֶׁל מָקַבְּלֵי שׁוֹחַד, שהרי וּמָה אֲנִי, שֶׁלֹּא נָטַלְתִּי את הפירות שהביא לי האריס, וְאִם נָטַלְתִּי – ואף אם הייתי נוטל, פירות שֶׁלִּי נָטַלְתִּי ואף על פי כן, כָּךְ נטיתי כל הזמן לטובתו, הרי מָקַבְּלֵי שׁוֹחַד, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שהשוחד יטה את ליבם.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בַּר אֱלִישָׁע שהיה כהן גדול, אַיְיתֵי לֵיהּ – הביא לו הַהוּא גַּבְרָא את רֵאשִׁית הַגֵּז שלו, שהוא אחד משישים מגיזת הצאן בכל שנה, וחייבים ליתנו לכהן. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל בר אלישע לאותו אדם, מֵהֵיכָא אַתְּ – מהיכן אתה. אָמַר לֵיהּ אותו אדם, חנני מִדּוּכְתָּא פְּלָן – ממקום פלוני. שאל אותו רבי ישמעאל, וְכִי בכל הדרך מֵהָתָם לְהָכָא, לֹא הָוָה כֹּהֵן לְמֵיתְבָא לֵיהּ – לא היה כהן לתת לו ראשית הגז. אָמַר לֵיהּ, דִּינָא אִית לִי – דין יש לי, ובאתי אליך כדי שתדוננני, וַאֲמִינָא – אמרתי לעצמי, אַגַּב אוֹרְחַאי אַיְיתֵי לֵיהּ לְמַר –

המשך בעמוד יז

אגב דרכי, שאני צריך לבוא אליך לדון, אביא לך את ראשית הגז.
אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל, **פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא** – פסול אני לדון אותך,
וכן לָא קַבֵּיל מִינֵּיהּ. אוֹתִיב לֵיהּ רבי ישמעאל בר אלישע **וּנְּא** דְּרַבָּנָן
– זוג תלמידי חכמים, **וְקָדַיְינֵי לֵיהּ** – והיו דנים אותו. **בָּהֲדֵי דְּקָאָזִיל**
וְאָתֵי – תוך כדי שהיה רבי ישמעאל בר אלישע הולך ובא, היה
לבו חושב בזכותו של אותו אדם, **וְאָמַר** בלבו, **אִי בָּעֵי אדם זה, טָעִין**
חָכֵי – יטען כך **וְאִי בָּעֵי טָעִין חָכֵי. אָמַר** רבי ישמעאל **תִּיפַּח נַפְשָׁם**
שֶׁל מְקַבְּלֵי שׁוֹחַד אפילו על מנת לדון דין אמת, לפי שאי אפשר
שלא יטו את הדין, שהרי **וּמָה אֲנִי, שֶׁלֹּא נָטַלְתִּי** ממנו מאומה, **וְאף**
אִם נָטַלְתִּי, שֶׁלִּי נָטַלְתִּי – כלומר שלי הייתי נוטל ולא את ממונו,
שהרי חייב ליתנו לכהן, ואף על פי כן **כָּךְ** נטיתי לזכותו, הרי
שמְּקַבְּלֵי שׁוֹחַד ממש, אך על פי שרוצים לדון דין אמת, **עַל אַחַת**
כַּמָּה וְכַמָּה שיטו את הדין.
הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין שוחד: **רַב עָנָן, אֲיָיתֵי לֵיהּ הַהוּא**
גַּבְרָא כַּנְתָּא דְּגֵילְדָנֵי דְּבֵי גֵּילֵי – הביא לו אדם סל ובו דגים קטנים
הגדלים בין הקנים שבאגם. **אָמַר לֵיהּ** רב ענן לאותו אדם, **מַאי**
עֲבִידְתֵּיךְ – מה מעשיך כאן. **אָמַר לֵיהּ** אותו אדם, **דִּינָא אִית לִי** –
דין יש לי, ובאתי אליך כדי שתדוננני. **לֹא קַבֵּיל מִינֵּיהּ** רב ענן את
סל הדגים, **וְאָמַר לֵיהּ, פְּסִילְנָא לָךְ לְדִינָא,** ואף שלא קיבלתיו ממך.
כשראה אותו אדם שרב ענן אינו רוצה לדונו, **אָמַר לֵיהּ** לרב ענן,
דִּינָא דְּמַר לֹא בָּעֵינָא – איני רוצה שתדוננני, **אֶלָּא קַבּוֹלֵי לְקַבֵּיל מַר** –
קבל ממני את סל הדגים, **דְּלֹא לִמְנַעַן מַר מֵאֲקַרְיוֵי בְּכוּרִים** – שלא
תמנע ממני מצוות הבאת ביכורים.
הגמרא מבארת שהבאת דורון לתלמיד חכם חשובה כהבאת
ביכורים: **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפסוק (מלכים ב' ד מב) **'וְאִישׁ בָּא**
מִבַּעַל שָׁלִשָׁה, וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים לֶחֶם שְׂעוֹרִים
וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ' וקשה, וְכִי אֱלִישָׁע אוֹכֵל בִּכּוּרִים הָוֶה, והרי לא היה
כהן, שהרי מצינו בדברי הימים, שאביו של אלישע היה משבט גד,
אֶלָּא בא הפסוק **לוֹמַר לְךָ, שְׁכָל הַמֵּבִיא** דורון **לְתַלְמִיד חָכָם,** הרי זה
נחשב **כְּאִילּוּ מַקְרִיב בִּכּוּרִים,** נמצא שהכתוב קורא 'ביכורים'
לאותו דורון שהובא לאלישע. ולכן טען האדם שבא לרב ענן,
שרב ענן צריך לקבל את הדורון, כדי לזכותו במצוה זו.
הגמרא ממשיכה בהבאת המעשה: **אָמַר לֵיהּ** רב ענן לאותו אדם,
אף שמתחילה **קַבּוֹלֵי לֹא בָּעֵינָן דְּאַקַּבֵּיל** – בתחילה לא רציתי לקבל
ממך, **הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתָּ לִי טַעֲמָא, מְקַבֵּילְנָא** – עכשיו שאמרת לי טעם
זה, אקבל ממך את הדורון.
שַׁדַּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – שלח אותו רב ענן לרב נחמן כדי שידון
אותו. **וְשָׁלַח לֵיהּ** – ושלח את הדברים לרב נחמן בלשון זו, **נִדַּיְינֵיהּ**
מַר לְהַאי גַּבְרָא, דַּאֲנָא עָנָן פְּסִילְנָא לֵיהּ לְדִינָא – ידון כבודו אדם זה,
הואיל ואני, רב ענן, פסול מלדון אותו. **אָמַר** רב נחמן, **מְדְּשָׁלַח לִי**
חָכֵי – מכך ששלח רב ענן כך, **שְׁמַע מִינַּהּ קָרֵיבֵיהּ הוּא** – משמע
שהוא קרובו, ולכך פסול מלדונו. **הָוֶה קָאֵים דִּינָא דְּיָתְמֵי קַמֵּיהּ** –
באותה שעה היה מונח לפני רב נחמן דין של יתומים. **אָמַר** רב
נחמן לעצמו,